ADABIYOT O‘QITISHDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Nasirova Malika Toirjon qizi

Qo‘qon davlat universiteti

1-bosqich magistranti

malikaxontairovna@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada adabiyot o‘qitish jarayonida ommaviy axborot vositalaridan foydalanishning nazariy va metodik asoslari tahlil qilinadi. Ommaviy axborot vositalarining (televideniye, radio, internet va ijtimoiy tarmoqlar) ta’lim jarayonidagi o‘rni, ularning o‘quvchilarning badiiy tafakkurini rivojlantirishdagi ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Shuningdek, adabiyot darslarida OAVdan foydalanishning samarali metodlari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan integratsiyasi hamda afzallik va kamchiliklari yoritilgan. Tadqiqot natijasida OAVdan oqilona va metodik asosda foydalanish ta’lim samaradorligini oshirishi hamda o‘quvchilarning kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishga xizmat qilishi aniqlangan.

Kalit so‘zlar: adabiyot ta’limi, ommaviy axborot vositalari, media ta’lim, badiiy tafakkur, multimodal yondashuv, pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar, audiokitob, ijtimoiy tarmoqlar, kitobxonlik madaniyati

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические и методические основы использования средств массовой информации в преподавании литературы. Рассматривается роль различных видов СМИ (телевидение, радио, интернет и социальные сети) в образовательном процессе, а также их влияние на развитие художественного мышления учащихся. Освещаются эффективные методы применения СМИ на уроках литературы, их

интеграция с современными педагогическими технологиями, а также преимущества и возможные недостатки. В результате исследования обосновано, что рациональное и методически грамотное использование СМИ способствует повышению эффективности обучения и формированию читательской культуры учащихся.

Ключевые слова: литературное образование, средства массовой информации, медиаобразование, художественное мышление, мультимодальное обучение, педагогические технологии, интерактивные методы, аудиокниги, социальные сети, читательская культура

Abstract. This article analyzes the theoretical and methodological foundations of using mass media in teaching literature. It examines the role of different types of media (television, radio, the Internet, and social networks) in the educational process and their impact on the development of students' literary thinking. The study highlights effective methods of integrating media into literature lessons, their connection with modern pedagogical technologies, as well as their advantages and potential drawbacks. The findings indicate that the rational and methodologically sound use of mass media enhances the effectiveness of teaching and contributes to the development of students' reading culture.

Keywords: literature education, mass media, media education, literary thinking, multimodal learning, pedagogical technologies, interactive methods, audiobooks, social networks, reading culture

Hozirgi globallashuv sharoitida ta'lim tizimi axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta'sirida jadal rivojlanmoqda. Ushbu jarayonda ommaviy axborot vositalari (OAV) ta'limning muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon bo'lib, o'quv jarayonining samaradorligini oshirishda keng imkoniyatlar yaratmoqda. Xususan, adabiyot ta'limida OAVdan foydalanish o'quvchilarning badiiy tafakkurini

rivojlantirish, matnni chuqur anglash hamda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim didaktik vosita hisoblanadi[1].

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarga ko‘ra, bilimni samarali o‘zlashtirish ko‘p kanalli (multimodal) ta’lim asosida amalga oshiriladi. Ya’ni, axborotni vizual, audio va matnli shakllarda qabul qilish o‘quvchilarning idrok jarayonini kuchaytiradi va eslab qolish darajasini oshiradi[2]. Shu nuqtai nazardan, televideniye, radio, internet va ijtimoiy tarmoqlar kabi OAV vositalari adabiyot darslarida o‘quv materialini turli shakllarda yetkazish imkonini beradi.

O‘zbekiston Respublikasida ham ta’lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida OAVdan samarali foydalanishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Jumladan, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan davlat siyosatida zamonaviy axborot vositalari orqali yoshlarni adabiyotga jalb etish ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida belgilangan[3]. Bu esa adabiyot o‘qitishda OAVdan foydalanish masalasining dolzarbligini yanada oshiradi.

Shuningdek, xalqaro tajribalar ham media ta’lim elementlarini o‘quv jarayoniga integratsiya qilish o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish va interpretatsiya qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishini ko‘rsatmoqda[4]. Ayniqsa, raqamli avlod vakillari uchun an’anaviy o‘qitish usullarini zamonaviy OAV bilan uyg‘unlashtirish pedagogik zaruratga aylanmoqda.

Adabiyot o‘qitishda ommaviy axborot vositalaridan foydalanishning nazariy asoslari va metodik imkoniyatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish – mazkur maqolaning asosiy maqsadi hisoblanadi. abiyot o‘qitishda ommaviy axborot vositalaridan foydalanishda quyidagilarga alohida e’tibor qaratish zarur:

1. Ommaviy axborot vositalarining adabiyot o‘qitishdagi didaktik imkoniyatlari

Ommaviy axborot vositalari (OAV) zamonaviy ta’lim jarayonining ajralmas qismi bo‘lib, ular axborotni keng auditoriyaga tezkor va samarali yetkazish imkonini

beradi[5]. Pedagogik nuqtai nazardan, OAVning muhim xususiyati uning multimodal xarakterga ega ekanligidir, ya’ni axborot bir vaqtning o‘zida vizual, audio va matnli shakllarda taqdim etiladi[6]. Bu esa o‘quvchilarning bilimni chuqurroq o‘zlashtirishiga xizmat qiladi.

Adabiyot o‘qitish jarayonida OAVdan foydalanish o‘quvchilarning badiiy tafakkurini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Chunki badiiy asarni anglash jarayoni faqat matnni o‘qish bilan cheklanmaydi, balki uni his qilish, tasavvur qilish va tahlil qilishni ham talab etadi.

Televideniye va video materiallar orqali o‘quvchilar asardagi voqealarni vizual tarzda idrok etadi. Bu esa obrazli tafakkurni rivojlantirishga yordam beradi. Radio va audiomateriallar, xususan audiokitoblar esa eshitish orqali qabul qilish qobiliyatini kuchaytiradi[7].

Internet va raqamli platformalar OAVning eng keng qamrovli shakli bo‘lib, ular orqali o‘quvchilar turli xil adabiy materiallarga ega bo‘ladi. Jumladan, Telegram va YouTube platformalari orqali adabiy kontent keng tarqalmoqda.

2. Adabiyot darslarida OAVdan foydalanish metodikasi

Adabiyot darslarida OAVdan foydalanish muayyan metodik yondashuvni talab qiladi. Klip-tahlil metodi orqali o‘quvchilar matn va filmni taqqoslaydi, bu esa tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

Audiokitoblardan foydalanish o‘quvchilarning tinglab tushunish ko‘nikmasini oshiradi. Bu ayniqsa she’riy asarlar uchun samarali hisoblanadi[4].

Ijtimoiy tarmoqlar asosida tashkil etilgan topshiriqlar o‘quvchilarning faolligini oshiradi. Masalan, qahramon nomidan post yozish, muhokama qilish yoki video tayyorlash orqali o‘quvchilar ijodiy fikrlaydi.

Podkast yaratish metodi o‘quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantiradi. QR-kod texnologiyasi esa qo‘shimcha materiallarga tezkor kirish imkonini beradi.

3. OAVning badiiy tafakkurni rivojlantirishdagi roli

Badiiy tafakkur – bu obrazli fikrlash va hissiy qabul qilish jarayonidir. OAV ushbu tafakkurni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi.

Vizual materiallar orqali o‘quvchilarda tasavvur kuchayadi, audio materiallar esa hissiy idrokni rivojlantiradi. Interaktiv vositalar esa o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini shakllantiradi.

Shu bilan birga, OAVdan ortiqcha foydalanish salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli undan me’yorida foydalanish muhimdir.

4. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan integratsiyasi

OAVni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish ta’lim samaradorligini oshiradi. Aralash ta’lim, “teskari sinf”, klaster va Venn diagrammasi kabi metodlar bu jarayonda muhim o‘rin tutadi.

5. abiyot o‘qitishda ommaviy axborot vositalaridan foydalanish afzalliklari quyidagilar bilan belgilanadi:

OAVdan foydalanish o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, darsni qiziqarli qiladi va multimodal o‘rganishni ta’minlaydi. Shu bilan birga, chalg‘ituvchi omillar va texnik muammolar ham mavjud.

Mazkur maqolada adabiyot o‘qitish jarayonida ommaviy axborot vositalaridan foydalanishning nazariy va metodik asoslari tahlil qilindi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, OAV zamonaviy ta’lim tizimining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, ular o‘quvchilarning bilim olish jarayonini faollashtirish, dars samaradorligini oshirish va badiiy tafakkurni rivojlantirishda katta imkoniyatlarga ega.

Adabiyot darslarida televideniye, radio, internet va ijtimoiy tarmoqlar kabi vositalardan foydalanish o‘quvchilarning asarni chuqurroq anglashiga, obrazlarni

jonli tasavvur qilishiga hamda mustaqil va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, multimodal yondashuv asosida tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning qiziqishini oshiradi va ularni faol o‘quv jarayoniga jalb etadi.

Shu bilan birga, OAVdan foydalanish metodik jihatdan to‘g‘ri tashkil etilishi zarur. Ular an’anaviy o‘qitish usullarini to‘liq almashtirmasligi, balki ularni to‘ldiruvchi vosita sifatida qo‘llanilishi lozim. Aks holda, o‘quvchilarning mustaqil o‘qish va tasavvur qilish qobiliyatlari susayishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, adabiyot o‘qitishda ommaviy axborot vositalaridan oqilona va maqsadga muvofiq foydalanish ta’lim sifatini oshirish, o‘quvchilarning badiiy-estetik didini rivojlantirish va ularni zamonaviy axborot muhitiga moslashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Kelgusida ushbu yo‘nalishda innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish hamda o‘qituvchilarning media kompetensiyasini rivojlantirish dolzarb vazifa bo‘lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-avgustdagi PF-6051-son qarori.

2. UNESCO. Media and Information Literacy: Curriculum for Teachers. — Paris: UNESCO Publishing, 2021.

3. Hasanov M. Pedagogik innovatsiyalar va raqamli ta’lim. — Toshkent: O‘qituvchi, 2023.

4. Karimov I. Badiiy tafakkur va ommaviy axborot vositalari. — Samarqand: SamDU nashriyoti, 2017.

5. Mayer R. E. Multimedia Learning. — Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

6. Toshtemirova D. Adabiyot o‘qitish metodikasi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.

[1] Toshtemirova D. Adabiyot o‘qitish metodikasi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. — 45-bet.

[2] Mayer R. Multimedia Learning. — Cambridge: Cambridge University Press, 2009. — 67-bet.

[3] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-avgustdagi PF-6051-son qarori.

[4] UNESCO. Media and Information Literacy. — Paris, 2021. — 23-bet.

[5] Mayer R. E. Multimedia Learning. — Cambridge University Press, 2009.

.[6] Toshtemirova D. Adabiyot o‘qitish metodikasi. — Toshkent, 2021

[7]Karimov I. Badiiy tafakkur va media. — Samarqand, 2017.